

Haykırdı En Önde Giden,
Emreden Bu Ses

Aydınlığa Doğru

*Sousuz senin adın alkışların karşısında
Bir beyaz kuğudur geçer gözlerinden
Ölgün sevgilerin kaçırıldığı şarkılar
Sen selam durursun
aydınlığın en önünde*

Mustafa Kemal 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktığında ülkesinin içinde bulunduğu koşullara bakmış, verilecek savaşın iki yönlü ve iki boyutlu olduğunu anlamıştı: Yurdu düşman işgalinden kurtarmak için savunma savaşı, ülkeyi üzerine çöken Ortaçağ karanlığından kurtarıp aydınlığa kavuşturmayı amaçlayan uygarlık savaşı.

Zorlu çarpışmalar, yaşanan zor günler, hep bağımsızlık içindi. Halk, önderinin peşinde bağımsızlık için birleşmiş ve bağımsız, ileri bir Türkiye özlemiyle yanar tutuşur olmuştu. Ve sonunda verilen savaş ve savaşımlarla bağımsızlık özlemi gerçekleşti. Ama bundan sonra genç Türkiye'yi daha güç geçecek günler bekliyordu. Aydınlık günlere bu güç günler yenilerek varılacaktı.

Mustafa Kemal için amaçlanan Batı uygarlığı geleneksel İslam düzenlemele-ri içerisinde varlığını sürdüremezdi. Bu nedenle yapılacak her reformun temelini kesinlikle laiklik ilkesi oluşturmalıydı. Devlet işleri ve uygulamalarında olsun, insanlar arası ilişkilerde olsun artık İslam kural ve işlemleri değil, bağımsız bir ulusun özgür iradesi geçerli olacaktı.

Mustafa Kemal'e göre, Türk ulusu daha din-

dar olmalıydı, yani bütün sadeliğiyle dindar olmalıydı. O, "dinime bizzat hakikate (gerçeğe) nasıl inanıyorsam buna da öyle inanıyorum. Şuura muhalif (akla aykırı), terakkiye mani (gelişmeye engel) hiçbir şey ihtiva etmiyor (içermiyor). Halbuki Türkiye'ye istiklâlini (bağımsızlığını) veren bu Asya milletinin içinde daha karışık sun'î (yapay), i'tikadât-ı bâtiladan (batıl inanışlardan) ibaret bir din daha var. Fakat bu cahiller, bu acizler sırası gelince, tenevvür edeceklerdir (aydınlanacaklardır). Onlar ziyâya (ışığa) tekarrüp edemezlerse (yönelmezlerse), kendilerini mahv ve mahkûm etmişler demektir. Onları kurtaracağız" diyordu.

Cumhuriyet'in ilanından sonra Atatürk Devriminin temel taşı olan laiklik de yerine oturmuştu. Birbirini tamamlar nitelikteki bu üç devrim; Saltanatın ve Hilafetin kaldırılması ve Cumhuriyet'in ilanı, yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin de siyasal düzenini oluşturuyordu. Halifeliğin kaldırıldığı gün TBMM'de Tevhid-i Tedrisat yani, Öğretimin Birleştirilmesi Kanunu da kabul edildi. Bu kanuna göre, bütün okullar Milli Eğitim Bakanlı-

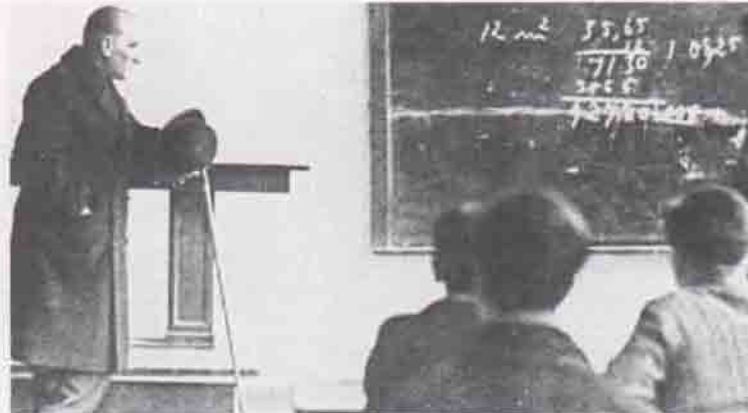
ğı'na bağlandı. Sonra medreseler ve mahalle mektepleri kapatıldı. Yeni Cumhuriyetin öğretim düzeninde artık tek tip eğitim yapılacaktı, o da laik eğitimdi. Din eğitimi ise sadece din adamı yetiştirmek için sınırlı sayıdaki imam-hatip okulları ve İstanbul'daki İlahiyat Fakültesi'nde yürütülecekti. Tıpkı, yapı ustası ya da tapu kadastro memuru yetiştirmek için kurulmuş sınırlı sayıdaki meslek okulları gibi.

Mustafa Kemal, 25 Temmuz 1924'de şehir lokantasında verilen bir çayda öğretmenlerinden, temelini özgürlük sözcüğünün oluşturduğu üç şey istediğini söylüyordu. "...Arkadaşlar, yeni Türkiye'nin birkaç seneye sığdırdığı askeri, siyasi, idari, inkılâbat (devrimler) sizin, muhterem muallimler (öğretmenler), sizin içtimâî (toplumsal) ve fikrî inkılâptaki muvaffakiyetinizle(başarılarınızla) teyit olunacaktır. Hiçbir zaman hatırlınızdan çıkmasını ki, Cumhuriyet sizden, fikri hür, vicdani hür, irfanî hür nesiller ister."

1927'ye kadar siyasal düzen ve laiklik konusunda atılan temeller ve gelişmeler sürdü. Şimdi sıra dikkatleri kültür ve ik-

tisat konularına çevirmeye gelmişti. Mustafa Kemal, Kültür Devrimi konusunda ilk önemli adımını Arap harflerinin yerine Türk harflerini getirmekle attı. Bu olağanüstü hatta yadırganacak, ama oldukça da cesur bir adımdı.

Bu konuda Prof. Dr. Sina Akşin, *Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi* adlı kitabında şu

le Türkiye'nin Yakın Tarihi adlı kitabında şu açıklamalarda bulunuyor: "Türkler yazıyı kendi alfabeleriyle kullanmaya başladıktan (MS 730) kısa bir süre sonra İslamiyet'i benimsemişlerdi. Bu arada kendi alfabelerini terk ederek Arap harflerini kullanmaya başladılar. 1000 yıl kadar Arap harflerini kullandıktan sonra bu alfabeden vazgeçilmesi, ilk bakışta garip gelebilir. Yakından bakınca, öyle olmadığı görüldü. Harf devrimini olanaklı kılan etken, Osmanlı Devleti'nin,

okuryazarlığı, çok küçük bir azınlığın işi olmaktan çıkarmak için pek az şey yapmış olmasıydı. II. Meşrutiyet'e rağmen okuryazarlığın 1918'de % 5'i geçmediği tahmin edilebilir. 1927'de bu oran % 10,7 idi. Bana öyle geliyor ki, Türkiye'de okuryazarlık örneğin % 20-25 oranı dolaylarında olsaydı, böyle bir devrim Atatürk'ün aklına gerçekçi bir tasarı olarak pek gelmezdi."

Prof. Akşin harf devrimini olanaklı kılan diğer etkenleri ise şöyle belirtiyor: "Her şeye rağmen Osmanlı kitaplıklarını dolduran hatırı sayılır birikimin büyük ölçüde bir Ortaçağ birikimi olması ve bu birikimin, tarihsel bir değeri olmasının yanında, 20. yüzyıl için geçerli-

Mustafa Kemal Atatürk, İsmail Paşa ve Başbakan İnönü'yle İzmir Seydiköy civarında bir garnizonu denetlerken Mehmetçiği yeni alfabeden sınav yapar. (23 Haziran 1934)

liğin sınırlı kalması nedeniyle, Mustafa Kemal Osmanlı kitaplıklarındaki Ortaçağ birikimi ile ilişkileri koparmak istemiş olabilirdi.

Ayrıca, Arap harfleri Türkçe'ye hiç uygun değildi, ve Türkçe Arap harfleri ile yazılıysa okuyucu için zorluklar ortaya çıkabilirdi. Mustafa Kemal ulusçuluk anlayışından dolayı Türkçe'nin kendine özgü bir alfabesinin olmasını da istemiş olabilirdi."

Mustafa Kemal Harf Devrimi için 1928 yılında hazırlıklara başladı. Devrimi tanıtmak için yapılan geziler ve konuşmalardan sonra 9 Ağustos 1928 gecesi Sarayburnu Parkı'nda Harf Devrimi halka açıklandı. Mustafa Kemal burada

halkına şöyle sesleniyordu: "Arkadaşlar, güzel dilimizi ifade etmek için yeni Türk harflerini kabul ediyoruz... Arkadaşlar, bizim kıvrak ve zengin dilimiz yeni Türk harfleri ile kendini gösterecektir. Yüzyıllardan beri; kafalarımızı demir çerçeve içinde bulundurmadan; aslında iyi anlaşılmayan, bizim de anlayamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak zorundayız. Bunu kavramak durumundayız. Kavracağımızın izlerini yakın günlerde bütün dünya görmüş olacaktır. Buna

kesin olarak inanıyorum. ...Yeni Türk harfleri çabucak öğrenilmelidir. Yurttaş, kadına, erkeğe, köylüye, çobana, hamala, sandalçıya öğretiniz. Bunu yurtseverlik, ulusseverlik ödevi biliniz. Bu ödevi yerine getirirken düşününüz ki, bir ulusun, bir toplumun yüzde onu, yirmisi okuma yazma bilir, yüzde sekseni bilmez durumdadır. Bundan insan olanlar utanmalıdırlar."

1 Kasım 1928'de TBMM yeni harflerle ilgili yasayı çıkarttı. Mustafa Kemal'in 1 Kasım 1928'de, üçüncü dönem ikinci toplanma yılını açarken Latin harflerinin kabulü konusundaki söylediği sözler, vatandaşlarını cehaletten kurtaracak bir yolu gösteriyordu:

1 KÂNUNUSANİYİ UNUTMAYINIZ

a b

0 GÜN MİLLET MEKTEPLERİ AÇILACAKTIR

16 YAŞINDAN 40 YAŞINA KADAR YENİ HARFLERİ BİLMİYENLER MEKTEBE DEVAMAMECBURDİR

Türk Alfabe		Lewhası	
Aa	Bb	Cc	Çç
Dd	Ee	Ff	Gg
Hh	İi	Jj	Kk
Ll	Mm	Nn	Oo
Öö	Pp	Rr	Ss
Şş	Tt	Uu	Üü
Vv	Yy	Zz	?

1 Ocak 1929'da Millet Mektepleri'nin açılacağı bir afişle halka duyuruldu. Ayrıca yeni harfleri halka öğretmek için Türk Alfabe levhası hazırlandı. Yeni Türk harfleriyle basılmış ders kitapları halka sunuldu.

Yetişkinlere yeni yazıyı öğretmek için Millet Mektepleri Okulları'nda okuma yazma seferberliği başlatıldı. Resimde Türk kadınları yeni harflerle okuma ve yazma öğreniyorlar.

"...Aziz arkadaşlarım. Her şeyden önce her gelişmenin ilk yapı taşı olan işe değinmek isterim. Her araçtan önce büyük Türk ulusuna onun bütün emeklerini kısırlaştıran çorak bir yol dışında, kolay bir okuma-yazma anahtarı da vermek gerektir. Büyük Türk ulusu bilgisizlikten az emekle kısa yoldan ancak kendi güzel ve soylu diline kolay uyan böyle bir araçla sıyrılabılır. Bu okuma-yazma anahtarı ancak Latin kökünden alınan Türk alfabesidir. Küçük bir deneme bu Türk harflerinin, Türk diline ne kadar uygun olduğunu kentte ve köyde yaşa ilerlemiş Türk çocuklarının o kadar kolay okuyup yazmalarıyla güneş gibi ortaya çıkarmıştır. Büyük Millet Meclisi'nin kararıyla Türk harflerinin kanunlaştırılması bu yurdun yükselme savaşında başlı başına bir geçit olacaktır."

1 Aralık'tan başlayarak gazete ve dergiler; Ocak 1929'dan sonra da kitaplar yeni harflerle basıldı. Yetişkinlere yeni yazıyı öğretmek için Millet Mektepleri açıldı. Bütün ülkede okuma yazma seferberliği başlatıldı. Tüm bu çalışmalarla 1936 yılına gelindiğinde 2,5 milyon insan diploma sahibi olmuştu.

Mustafa Kemal'in yeni harflerin uygulanması konusunda Başbakanlık'a gönderdiği bir yazı onun bu konudaki duyarlılığını ve öğretici kişiliğini de göz-

ler önüne sermektedir. Zaten O, Türk harflerinin kabulüyle, vatanını seven her yetişkinin üzerine düşen bir görevi olduğuna ve bu görevin de, milletin okuyup yazmak için gösterdiği çabaya ve aşka hizmet ve yardım etme olduğuna inanıyordu.

"Başvekkâle

Yeni harflerin tatbikatını (uygulamasını) memleketin pek çok yerinde gördüm. Şehirlerde, köylerde, her yerde halk yeni harflerle okuyup yazmaya geçmiştir. Halk yeni yazının kolaylığından memnundur. Yalnız her yerde, şehirde ve köyde, memurda ve muallimde zihinleri karıştırıp şaşkırtan, bağlama çizgisinin doğru olarak kullanılmasındaki endişe vaziyetidir.

Bu sıkıntı harflerin kolaylığına, şevk (sevgi ve istek) ve neşeye dokunacak derecede kendini hissettirmektedir.

Encümen esasen yeni harflerle yazıya başlanırken, uzun kelimemizin hecelenmesini, seçilmesini kolaylaştıracak bir çare olmak üzere, bağlamayı düşünmüş ve bağlamanın kalkmasını ileriye bırakmıştı. Yeni harflerin kabul ve tammümündeki (genelleştirilmesindeki) tehâlük (istek) ve sürat bu zamanın geldiğini gösteriyor. Bilakis bağlama çizgisinin kalkması halkın öğrenmesini pek çok kolaylaştıracak ve şevklendirecektir. Bu sebeple ve halk içinde müza-

hedelerime (gözlemlerime) güvenerek atideki (aşağıdaki) esasları kabul etmek faydalı ve lâzım (gerekli) görülmüştür.

1) İstifham (soru) edatı olan "mi, mi, mu, mü" umumiyetle (genellikle) ayrı yazılır. Meselâ: geldi mi? gibi fakat kendinden sonra gelen her türlü lahikalarla (eklerle) beraber yazılır; meselâ, geliyor musunuz? ben miydim? gibi.

2) Rabt (bağlama) edatı olan "ki" ve dahi manasına (anlamına) olan "de, da" müstakil (bağımsız) kelime olarak ayrı ayrı yazılır; meselâ, Görüyorum ki sen de iyisin, gibi.

3) Türk gramerinde bağlama işaretleri olan (-) kalkmıştır. Binaenaleyh fiillerin tasriflerinde (çekimlerinde) ve isim ve sıfatların fiil gibi tasriflerinde lahikalar çizgi (-) ile ayrılmazlar, beraber yazılırlar. Meselâ, geliyorum, gideceksiniz, görecekler, yapmalıyım, gideyim, gidebilirim, söyleyesin, güzeldir, demirdir, gibi.

Kezâlik (aynı zamanda) ile, ise, için, iken kelimelerinin muhaffesleri (kısaltmaları) olan le, se, çin, ken çekilleri kendinden evvelki kelimeye bitişik yazılır. Çizgi ile ayrılmaz; meselâ, Ahmetle, huysa, seninçin, gelirken, gibi. Bunun gibi ce, çe, ca, ça ve zarf edatı olan (ki) lahikaları da her vakit iltihâk ettiği (bağlandığı) kelime ile bitişik yazılır. Meselâ, mertçe, benimki, yarınki, hasta iyicedir, iyice anladım.

4) Türkçede henüz mevcut olan farisi terkiplerde (Farsça tamlamalarda) dahi bağlama çizgisi yoktur. Terkip işareti olan sadalı harfler (i) (ünlü harfler) ilk kelimenin sonuna eklenir; meselâ, hüsnü nazar gibi.

Şimdiye kadar tabii ve neşrolunmuş (basılmış ve yayımlanmış) muhtelif (çeşitli) vesâikler (eserler) bu essaslara göre derhal en seri bir biçimde tashih olunmak lâzımdır (düzeltilmelidir)."

Gazi M. Kemal
H.M.: 22 Eylül 1928

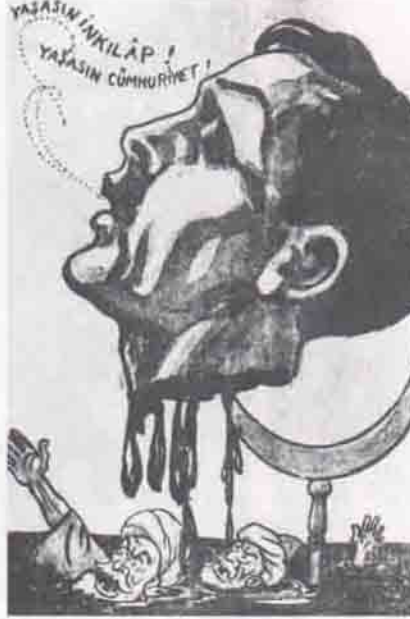
1929 yılında Medeni Bilgiler adında bir kitap Afet İnan imzası ile hazırlandı. Bu kitap yurttaşlık bilgisi dersinin kitabı oldu. 1969 yılında Afet İnan bu kitabın içeriğine Atatürk'ün el yazılarından fotokopileri de ekleyerek yayımladı ve bu yeni baskıdan anlaşmıştı ki Medeni Bilgiler kitabının önemli bölümleri Mustafa Kemal tarafından yazılmıştı ve daha da önemlisi, demokrasiyle ilgili bölüm de Mustafa Kemal tarafından yazılmıştı.

O demokrasi için, "en iyi düzendir ve yükselen bir deniz gibi ortalığı kaplayacaktır. Cumhuriyet demokrasinin en yetkin biçimidir ve yine demokratik bir düzen olan meşrutiyetten üstündür" diyordu.

Bu konuda Sina Akşin kitabında oldukça önemli bir noktaya değinerek onu şöyle vurguluyor: "Bu yazı çok önemlidir, çünkü, günümüzde Atatürk'e yöneltilen eleştirilerden biri, Altı Ok'tan birinin demokrasi olmamasıdır. Altı Ok'tan birinin Cumhuriyetçilik olduğunu, Atatürk'ün anılan düşüncesiyle birleştirince eleştirinin geçersiz olduğu anlaşılır."

Prof. Akşin, Atatürk'ün çok partili dizgeyi istemesinin asıl gerekçesinin de, iki parti arasındaki tartışmaların bunalmı karşısında izlenecek siyasete ışık tutmasından çok demokratikleşme olduğunu vurguluyor.

Mustafa Kemal ise, 8 Mart 1928'de Le Matin gazetesi muhaborine verdiği bir demeçte Türk demokrasisini şöyle anlatıyordu: "Fransa ihtilâli (devrimi) bütün cihana hürriyet fikrini nefheylemiştir (aşılacaktır) ve bu fikrin hâlen esas ve menbağı bulunmaktadır. Fakat o tarihtenberi beşeriyet (insanlık) terakkî etmiştir (ilerlemiştir). Türk demokrasisi Fransa ihtilâlinin açtığı yolu takip etmiş, lâkin kendisine has vasf-ı mümeyyizle (belirleyici nitelik) inkişaf etmiştir (ge-

Büyük ordunun kahraman genç zabiti ve Cumhuriyetin mefkûreci muallim heyetinin kıymetli uzvu Kubilây'ın temiz kanı ile Cumhuriyet hayatiyetini tazelemiş ve kuvvetlendirmiş olacaktır."

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

leşmiştir). Zira her millet inkişabını içtimâî mühitinin (toplumsal çevresinin) taziyakat (baskıları) ve ihtiyacına tâbi olan ve hal ve vaziyetine ve bu ihtilâl ve inkişabın zaman-ı vukuuna (olduğu zamana) göre yapar. Her zaman ve mekân-da aynı hâdisenin tekerrürüne (tekrarına) şahit değil miyiz? Her ne kadar milletlerin ve demokrasilerin teşrik-i mesâi etmeleri (işbirliği yapmaları) lâzım (gerekli) ve mümkünse de, iştirak-î mesâi (ortaklaşma) ancak bir tek gayeye yani sulhe (barışa) müteveccih (yönelmiş) ise mümkün ve müfit (yararlı) olur. Bu noktayı idrâk ve tefekkür etmeyenler (kavrayıp anlamayanlar) vücude getirdiğimiz (ortaya koyduğumuz) eser hakkında bir fikir ve hüküm hasıl edemezler."

Atatürk'ün 1931'de halkevlerini ve halkodalarını kurduğunu ve 19 Şubat 1932'de açtığını görüyoruz. Bu davranışın çıkış noktası ise, kültürü, gericiliği yenmenin ve yok etmenin silâhi ve ilacı olarak görmesidir. Yedek Asteğmen Fehmi Kubilây'ın gericiler tarafından başının bıçakla kesilip, direğe bağlanarak halka gösterilmesinin üzerinden henüz bir yıl geçmiştir. Bu Ortaçağ vahşeti Mustafa Kemal'i çok, ama çok etkilemişti.

Onun orduya yazdığı taziye mektubunda bu olay karşısında neler duyduğunu hemen algılayabiliyoruz: "Mene-men'de ahiren (daha sonra) vukua gelen

(meydana gelen) irtica teşebbüsü esnasında zabıt vekili (yedek subay) Kubilây Beyin vazife ifa ederken duçar olduğu (uğradığı) akıbetten (sondan) Cumhuriyet ordusunu taziyet ederim. Kubilây Beyin şehadetinde (şehit edilmesinde) mürtecilerin gösterdiği vahşet karşısında Menemen'deki ahaliden bazılarının alkışla tasvîpkâr bulunmaları, bütün Cumhuriyetçi ve vatanperverler için utanılacak bir hadisedir. Vatani müdafaa için yetiştirilen, dahili her politika ve ihtilâfin haricinde ve fevkinde (üstünde) muhterem bir vaziyette bulunan Türk zabıtının mürteciler karşısındaki yüksek vazifesi, vatandaşlar tarafından yalnız hürmetle karşılandığına şüphe yoktur.

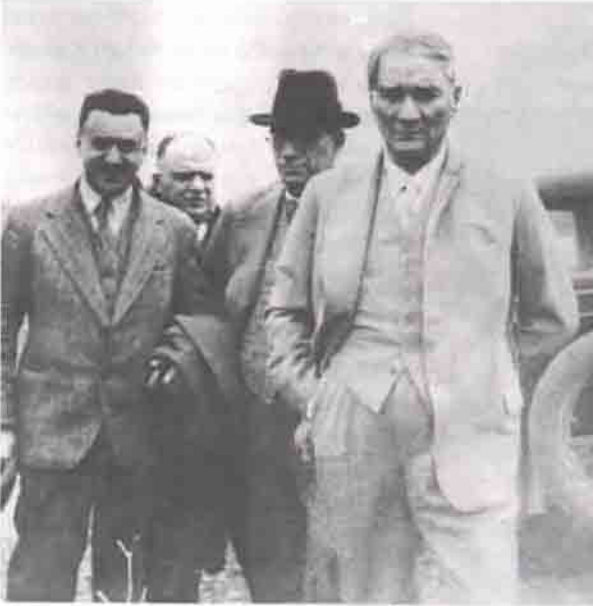
Menemen'de ahaliden bazılarının hataları bütün milleti müteallim etmiştir (kedere boğmuştur). İstilânın acılığını tatmış bir muhitte genç ve kahraman zabıt vekilinin uğradığı tecavüzü milletin bizzat Cumhuriyete karşı bir suikast telakki ettiği (saydığı) ve mütecasirlerle (yeltenenlerle), müşevvikleri (kışkırtanları), ona göre takip edeceği muhakkaktır. Hepimizin dikkatimiz bu meseledeki vazifelerimizin icabatını hassasiyetle ve hakkıyla yerine getirmeğe matuftur (yönelmiştir).

Büyük ordunun kahraman genç zabiti ve Cumhuriyetin mefkûreci (ülkücü) muallim heyetinin kıymetli uzvu (üyyesi) Kubilây'ın temiz kanı ile Cumhuriyet hayatiyetini tazelemiş ve kuvvetlendirmiş olacaktır."

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

O, halkevleri ve halkodalarını aydınlanma eylemini ve ışığını taşraya yaya-cak merkezler olarak görüyordu. Ülkesindeki cehaleti söküp atarsa, işte o zaman Türkiye'ye uygarlık gelecekti. Ülkenin her köşesinde kurulan halkevleri ve halkodalarında, biraz bilen daha az bilene bir şeyler öğretiyor, genç, yaşlı herkes buralarda toplanıp edebiyat, tiyatro, resim, müzik, folklor, halk şiiri, dans gibi konularda çalışmalar yapıyorlardı. Halkevleri ve halkodaları insan olmanın gereği olan bütün kültür ve sanat etkinliklerinin yer aldığı sahneler gibiydi.

8 Ekim 1924'de, İstanbul'da Babıâli Caddesi'ndeki Kitapçı İbrahim Hilmi Bey'e Mustafa Kemal'in çektiği teşekkür telgrafı, O'nun bu konudaki duyarlılığını, yıllar öncesinden, tüm içtenliği ve sadeliğiyle gözler önüne seriyor: "Erzurum hareket-i arzı felâketzedegâ-

Mustafa Kemal Atatürk, çalışma arkadaşları ile birlikte Türk Tarih Kurumu'nun Ankara yakınlarındaki Ahlatlıbel kazısında incelemede bulunuyor (5 Mayıs 1933). Sağdaki fotoğrafta ise, Türk Tarih Kurumu'nun Alpullu'da bir höyükte yaptığı arkeolojik kazıdan bir görüntü (1936).

ni (deprem felaketine uğrayanların) çocuklarına ihda buyurduğunuz kitaplar dolayısıyla çok teşekkür ederim. Memleketin ilim ve irfanı için bu vesile ile gösterdiğiniz alakayı kıymetli buldum.

İlim ve irfan ile mücehhez (donanmış) bir kavim her nevi (tür) felâkete, tabiatın gelse bile, çare bulabileceğine işaret olan bu nevi teberrunuz (bağışınız) bütün milletçe takdire şayeste (değer) manadadır."

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

Mustafa Kemal için tarih de çok önemliydi. Çünkü, emperyalizmin elindeki en önemli ideolojik araçlardan biri de tarihtir. Emperyalizm, Doğu Anadolu'da az sayıda Ermeni'nin yaşadığı koskoca bir Ermenistan yaratmış, Rum sayısına bakmadan Doğu Trakya'yı, İzmir, Manisa, Ayvalık bölgesini Yunanistan'a bağlamaya çalışmıştı. Tüm bunları tarihsel haklara dayanarak yapmıştı. Mustafa Kemal bu durumun Ermeniler'den ve Rumlar'dan önceki Anadolu tarihini ele almakla çözümlenebileceğini düşündü. Özellikle Hititler'in Türk olduğu öne sürülerek Hitit tarihine sahip çıktı. Prof. Akşin bu olayları kitabında şöyle değerlendiriyor: "Bu bir çeşit Anadolu'nun manevi tapusunu çıkartmak harekâtıydı. Avrupa'da kimi ülkelerde moda olan, ırkçılığı insanların kafatası özellikleri gibi fiziksel özelliklerine dayandırmak isteyen kurumlara karşı, Türkiye'de de fiziksel antropoloji çalışmaları başlatıldı. Türkler'in uygar bir halk olmadıkları

savına karşı, Türkler'in kökeni olan Orta Asya'nın tarihi ele alınarak, o bölgenin bir uygarlık kaynağı olduğu, hemen tüm insan topluluklarının oradan çıktıkları kuramı geliştirildi. Bu arada çoğu ya da tümü hayal mahsülü birtakım görüşler de üretildi. Hemen belirtelim ki, bu tür görüşler o sıralar da Avrupa'da kimi yerlerde çok revaçtaydı ve zaten esin kaynağı da oralarıydı.

Atatürk psikolojiye önem veriyor ve Türkler'in yüzyıllarca sürmüş yenilgilerinin bir yeniden doğuş hamlesine izin vermeyecek bir düşkünlük duygusuna, bir aşağılık karmaşasına yol açtığını görüyordu. Onun için çalışmak kadar övünmek ve güvenmek gerektiği görüşündeydi. İhtimal bir miktar haya-

lin, bir süre için de olsa, aşağılık karmaşası zehirinin panzehiri olabileceğini düşünüyordu".

Mustafa Kemal, tiyatronun ve batı müziğinin gelişmesi için, döneminde birçok gelişmeye imza attı. 1 Kasım 1924'de Ankara'da açılan Musiki Muallim Mektebi, müzik öğrenimi yapmaları için gençlerin Avrupa'ya gönderilmesi, 6 Mayıs 1936'da yine Ankara'da Devlet Konservatuarı'nın kurulması gibi faaliyetler, O'nun ülkesinin her alanda olduğu gibi müzik alanında da batıdan geri kalmamasını amaçladığını göstermektedir.

Mustafa Kemal'in sanata verdiği önemi, Florya Köşkü'ndeki bir gece toplantısında söylediği şu sözlerden daha da iyi anlıyoruz: "Şimdi kulaklarımızı ve ruhumuzun okşayan bir nâğme ile mütehasis (duygulanmış) olarak konuşmamıza müsaade buyurmanızı rica ederim. Büyük insanlık varlığının ifadesine yarayacak düstur (genel kurallar), kültür dediğimiz kelimenin üzerinde dikkat, tetkik neticesinde alınabilmiş olan mefhûmlarla (kavramlarla) mânalaşır (anlam kazanır). Bu meyanda (bu arada) bütün modern dillerde kullanılmakta olduğu içindir ki, bizde de 'Beaux-arts' denilen bir şey meydana konmuştur. Bu kelimeyi Türkler zannediyorum, pek haklı olarak: 1. Mûsikî, 2. Resim, 3. Heykeltıraşlık, 4. Edebiyat, 5. Mimarî, 6. Raks (dans) ve cimnastikten mürekkep saymışlardır. Bu branş insan cemiyetlerinin yüksek mahiyetini irade (ortaya

koymada) çok büyük önemi haizdir. Bu yüksek kıymet, yüksek nezahet, maharet, ince kabiliyet ve işte bunların hepsini yapabilmek sanatkarlığın birleşmiş ifadesidir. Bu mesele üzerinde bizim de çocuklarımızın da esaslı olarak durmamız lüzumdur. Güzel sanatlarda muvaffakiyet (başarı) bütün inkılâpların muvaffak olduğunun en kat'i (kesin) delilidir (kanıtıdır). Bunda muvaffak olmayan millete ne yazıktır. Onlar bütün muvaffakiyetlerine rağmen medeniyet alanında yüksek insanlık sıfatıyla tanınmaktan daima mahrum (yoksun) kalacaklardır. İşte bunun içindir ki; biz elimize aldığımız büyük Türk milletinin muvaffakiyetine çalışmakla memnunuz. Ne yazıktır ki, biz dahî bizzat bu işte geriyiz. Çocuklarımız, gençlerimiz babalarından gördükleri noksanları dünyaya bakarak ikmale çalışmaktadırlar, çalışmaktadırlar."

Mustafa Kemal dil konusuna da çok önem veriyordu. Dil, ulusal varlığı destekleyen en önemli dayanağı. Mustafa Kemal, Türk dilinin kendi benliğine, aslındaki güzellik ve zenginliğine kavuşmasını çok istiyor ve bunun için bütün devlet organlarının dikkatli ve ilgili olmasını öngörüyordu. Bu konuda yapılan her çalışma, O'nu çok mutlu ediyordu. Öz Türkçe konusunda çaba gösteren herkesin, her kurumun, yüreğinde özel bir yeri vardı.

Bu konuda İstanbul'da, Milli Türk Talebe Birliği'ne gönderdiği telgrafa bir göz atalım: "Millî ülküye ulaştırılan öz dil yolunda durmadan, şaşmaz bü-

yük adımlarla yürümeye verdiğiniz değerden dolayı sizi överim. Yürekten sevgiler çocuklarım."

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

Mustafa Kemal'in buyruğuyla 1932 yılında Türk Dili Tetkik Cemiyeti; daha sonraki adıyla Türk Dil Kurumu kuruldu. Türkçe'yi yabancı kökenli sözcüklerden arındırma çalışmalarını başlattı. Çalışmalarına bizzat katıldığı Dil Devrimi ile, Türk diline devlet felsefesinin ve millî kültür politikasının gerekli kıldığı bir anlayışla eğilinmiştir.

Mustafa Kemal'in 1 Kasım 1938 tarihinde, Beşinci Dönem Dördüncü Toplantı yılının açılışı için hazırladığı; ama, hastalığı nedeniyle kendisi tarafından değil başvekil tarafından okunan söylevinde, görevini hakkıyla tamamlamış bir liderin haklı gururunu hemen hissediyoruz: "Sevgili arkadaşlar. Yüksek tahsil gençlerini istediğimiz ve muhtaç olduğumuz gibi millî şuurlu ve modern kültürlü olarak yetiştirmek için İstanbul Üniversitesi'nin tekâmülü (gelişimi), Ankara Üniversitesi'nin tamamlanması ve Şark Üniversitesi'nin yapılan etütlerle tesbit edilmiş olan esaslar dairesinde, Van Gölü civarında kurulması mesaisine hızla ve önemle devam edilmektedir."

Geçen sene tecrübelerinin ümit verici mahiyette olduğunu kaydettiğim eğitimciler çok iyi neticeler vermiş ve eğitim kadrosuna bu yıl 1500 kişi daha ilâve edilmiştir. Önümüzdeki yıllar içinde bu miktarın artırılacağı şüphesizdir.

Türk Dili ve Dil Kurumlarının çalışmaları takdire lâyık (yaraşır) kıymet ve mahiyet arz etmektedir. Tarih tezisini reddedilmez delil ve vesikalarla ilim dünyasına tanıtan Tarih Kurumu memleketin muhtelif (çeşitli) yerlerinde yeniden kazılar yaptırmış ve beynelmil (uluslararası) toplantılara muvaffakiyetle iştirak ederek (katılarak) yaptığı tebliğlerle ecnebi (yabancı) uzmanların alâka (ilgi) ve takdirlerini kazanmıştır.

Dil Kurumu en güzel ve feyizli bir iş olarak türlü ilimlere ait Türkçe terimleri tesbit etmiş ve bu suretle dilimiz yabancı dillerin tesirinden kurtulma yolunda esash (esas) adımı atmıştır.

Bu yıl okullarımızda tedrisatın (öğretimin) Türkçe terimlerle yazılmış kitaplarla başlamış olmasını kültür hayatımız için mühim bir hâdis olarak kaydetmek isterim."

Dogmatik düşünce yerine bilim ve bilimsel düşünceyi ön plana alan, en gerçek yol gösterici olarak bilimi kabul eden Mustafa Kemal Atatürk'ün cepheden aydınlığa uzanan yolunu O'nun cümleleriyle şöyle özetleyebiliriz: "Görüldüğü ki, biz her vasıttan yalnızca ve ancak bir tek temel görüşe dayanarak yararlanırsınız. O görüş şudur: Türk Milleti'nin medeni dünyada layık olduğu mevkiye yükseltmek, Türkiye Cumhuriyeti'ni sarsılmaz temeller üzerinde hergün daha çok güçlendirmek. Bunun için de istibdat (baskıcı yönetim) fikrini öldürmek."

Ve O'na, Atamıza biz de şu sözcüklerle sesleniyoruz: "Atam, biz Türkiye'nin gençleri, dinlenmemek üzere yolunda yürüyeceğimize yıllar önce karar verdik. Bu kararlılıkla, bize öğrettiğin yüksek ideale, durmadan, yorulmadan, hatta yorulduğumuz zamanlarda dahi yürüyeceğiz."

Gülşün Akbaba

Konu Danışmanı: Sina Akşin

Prof.Dr., Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi

Kaynaklar:

Akşin, S. Ana Çizgiyle Türkiye'nin Yabancı Tarihçi, Ankara, 1996.

Atatürk, M. K., *Nispet*, (Büyük Türkçe Sözlüğü hazırlayan: Zeynep Köksal, 1919-1927), 1991.

Atatürk'ün Kültür ve Medeniyet Konularındaki Sözleri,

Atatürk Kültür Dil ve Tarih Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi

Yayın, Sayı 32, Ankara, 1990.

Atatürk'ün *Sözleri ve Demeyişleri*,

Atatürk Kültür Dil ve Tarih Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, 1992.

Atatürk'ün *Tanımı, Tarih ve Beyanname*,

Atatürk Kültür Dil ve Tarih Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, 1991.

Çağlar, B.K., "Atatürk'ün Söyleşileri", *Türk Dil Kurumu* 277, Ankara, 1968.

Fünlü, T., "Bu Şur" (Çeviri: Engin Akkan), *Yarık*, Kasım 1993.

Özel, M., *Yeniyeve Karşı* Yılında Türkiye Cumhuriyeti Albümü 1922-

1938, TC Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993.

Atatürk, İstanbul Dolmabahçe Sarayı'nda toplanan II. Türk Dil Kurultayı'nda (18 Ağustos 1934) kendi deyimiyle mazideki hataları temizliyor, halkın kafasındaki birtakım zincirleri kopartıp atıyordu. Gerçekten de bu kurultaydan birkaç ay sonra ülkedeki okuma-yazma seferberliği sonucunda ikibuçuk milyon insan okur-yazar olmuştu.